

บทความวิจัย
เรื่อง ศาลเจ้าเงินแต่จิว : อัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลง
กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร

โดย
นางสาวธนิดา ผงทอง
รหัสนักศึกษา 05530658

เสนอ
อาจารย์คมกฤษ อุยเต็กเค่ง

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450460 การศึกษาเอกเทศ
สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2556

หัวข้อสารนิพนธ์	ศาลเจ้าจีนแต่จีว: อัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลง
ชื่อนักศึกษา	นางสาวธนิดา ผงทอง รหัสนักศึกษา 05530658
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์คมกฤช อยู่เต็กเต่ง
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2556
คำสำคัญ	ศาลเจ้าจีน, ชาวจีนแต่จีว, พิธีกรรมในศาลเจ้าจีน, ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าจีน, สถาปัตยกรรมศาลเจ้าจีน

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ในเชิงรูปแบบและความเชื่อของศาลเจ้าชาวจีนแต่จีว และศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบ ความเชื่อ และพิธีกรรมของศาลเจ้า โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ บทความต่างๆ และจากการสำรวจศาลเจ้า

จากการศึกษาพบว่าศาลเจ้าจีนของชาวจีนแต่จีวยังคงรักษาอัตลักษณ์รูปแบบของศาลเจ้าจีนแบบเดิมอยู่ จากการสำรวจศาลเจ้าทำให้เห็นว่ารูปแบบของศาลเจ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบไทย ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางรูปแบบ ศิลปะ และสถาปัตยกรรมของจีนไว้ได้อย่างดี

ศาลเจ้าจีนบางแห่งไม่ได้มีเพียงเทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือ แต่มีการเปลี่ยนแปลงผสมผสานศาสนาและความเชื่อของชาวไทยอยู่ด้วยเล็กน้อย เนื่องจากศาลเจ้าเกิดขึ้นในชุมชนที่ไม่ได้มีเพียงแก่ชาวจีนเท่านั้น จึงเป็นการผสมผสานที่ไม่ได้เกิดความขัดแย้งแต่อย่างใด อีกทั้งการทำพิธีกรรมในศาลเจ้า ก็มีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัย และผสมผสานทางด้านศาสนาให้เข้ากับคนไทยมากขึ้นอีกด้วย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ข
สารบัญภาพประกอบ.....	ค
บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	2
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
1.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	2
ผลการศึกษา.....	6
1. อັตลัษณ์ของศาลเจ้าเงินในเชิงรูปแบบและความเชื่อ.....	6
1.1 อັตลัษณ์ในเชิงรูปแบบ.....	6
1.1.1 รูปแบบของศาลเจ้าเงินแต่จิวที่ลําคัญในกรุงเทพฯ.....	7
1.2 อັตลัษณ์ในเชิงความเชื่อและพิธีกรรม.....	14
1.2.1 พิธีกรรมลําคัญในศาลเจ้าเงิน.....	15
1.2.2 ความเชื่อท้องถิ่นในศาลเจ้าที่ชาวเงินแต่จิวเคารพนับถือ.....	16

2. การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบของศาลเจ้า พิธีกรรม ศาสนา และความเชื่อ	
จากการสำรวจศาลเจ้า.....	19
2.1 ความเปลี่ยนแปลงในเชิงรูปแบบของศาลเจ้า	19
2.2 ความเปลี่ยนแปลงในเชิงความเชื่อ ศาสนา และพิธีกรรม	20
2.2.1 ความเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ	20
2.2.2 ความเปลี่ยนแปลงในด้านพิธีกรรม	22
สรุปผลการศึกษา	24
บรรณานุกรม.....	25

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	แผนผังศาลเจ้าเล่าปุ่นเล่ากง.....	7
2	ด้านหน้าศาลเจ้าเล่าปุ่นเล่ากง.....	8
3	รูปวาดและลวดลายการแกะสลัก.....	8
4	ลักษณะอาคารแบบซี้เตียมกิม	8
5	แผนผังศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ย	9
6	ด้านนอกศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ย	9
7	โคมไฟสไตลิ่งจีนโบราณ	10
8	ด้านหน้าของศาลเจ้าพ่อเสือ.....	10
9	แผนผังศาลเจ้าพ่อเสือ	11
10	แผนผังศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง.....	12
11	แผนผังศาลเจ้าหลวงปู่ได้ฮัง.....	13
12	หลังคาเป็นแบบขึ้นรูปแบบของศิลปะภาคใต้ของกวางตุ้ง	14
13	เจ้าแม่กวนอิมหล่อปูนปั้นนึ่งปางประทานพรนั่งบนดอกบัว	19
14	ศาลตายที่ตั้งอยู่ภายในศาลเจ้าเงิน	20
15	พระพุทธรูปของศาสนาพุทธ	21
16	เทพเจ้าตัวเหล่าเอี้ยของศาสนาเต๋า	21
17	พระพุทธรูปในศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง	22
18	ใบเซียมซีของศาลเจ้าเล่าปุ่นเล่ากง	24

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการที่ประเทศไทยกับประเทศจีนมีการเจริญสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ชาวจีนได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินประกอบอาชีพค้าขายจนกระทั่งกลายเป็นกลุ่มคนที่ผลักดันและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เจริญจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้สิ่งที่ชาวจีนได้นำมาติดตัวมาและยังคงดำรงอยู่ในหมู่ชาวจีน คือ ศาสนา วัฒนธรรม อารยธรรม และประเพณี ก่อให้เกิดการสร้างศาลเจ้าขึ้นในประเทศไทยจำนวนมาก

ศาลเจ้าเป็นศาสนสถานที่ชาวจีนรวมกลุ่มกันสร้างขึ้น อาจจะรวมกันเฉพาะกลุ่มภาษาของตน เพื่อใช้เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพที่พวกตนนำติดตัวมา หรือกราบไหว้เทพเจ้าที่ภาษาตนนับถือ หรือสร้างขึ้นเป็นศาลประจำเขตของชาวจีนทุกกลุ่มภาษาที่อาศัยอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เพราะปรารถนาที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากเทพเจ้าที่ะบันดาลให้พวกเขามีชีวิตอย่างสงบสุข เป็นที่พึงพอใจและเพื่อเคารพบูชา รำลึกถึงบรรพบุรุษ ใช้ประกอบพิธีกรรมตามเทศกาลต่างๆ เช่น ตรุษจีน กินเจ เป็นต้น (ตัวน ถี เจริง, 2543 : 12)

ในสมัยรัชการที่ 5 เป็นช่วงเวลาที่มีการสร้างศาลเจ้ามากที่สุด เนื่องจากชาวจีนได้อพยพเข้ามาเมืองไทยมากในสมัยนี้ ศาลเจ้าที่สร้างในกรุงเทพมหานครเกือบทั้งหมดจะสร้างในพื้นที่ที่มีชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่ และศาลเจ้าที่มีการสร้างมากที่สุดคือ ศาลเจ้าเงินแต่จีว รองลงมาคือ สกเกี้ยน แคะ ไหลหล้า และกวางคั้ง ตามลำดับ (ตัวน ถี เจริง, 2529 : 9)

เมื่อพิจารณาแล้วหลังจากที่ศาลเจ้าเงินขึ้นในประเทศไทย ได้ถ่ายทอดสภาพทางวัฒนธรรมจีนจากประเทศจีน จนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นการสร้างศาลเจ้าเงินจึงมีวัฒนธรรมจีนปะปนกับวัฒนธรรมไทย อย่างเช่น ศาลเจ้าบางแห่งมีทั้งพระพุทธรูป มีทั้งเทวรูปของเต๋า มีทั้งรูปเคารพในความเชื่อท้องถิ่นแบบดั้งเดิม และถ้ามีเทพเจ้าองค์ใดที่คนจีนนับถือก็จะมีเทพเจ้าที่คนไทยนับถือด้วย และการเรียกชื่อเทพเจ้าเป็นภาษาไทย เช่น เหียงเทียนเสี้ยงตี้(เทพเจ้าแห่งดาวเหนือ) ซึ่งไทยเรียกว่า เจ้าพ่อเสือ, เจ้าแม่จุก-โบายเนี้ยว ไทยเรียกว่า เจ้าแม่ทับทิม ผู้ที่ศรัทธามาไหว้ที่ศาลเจ้า ก็ไม่ใช่แต่ชาวจีนเท่านั้นแต่จะมีคนไทยเป็นจำนวนมากเข้าไปกราบไหว้ด้วย ศาลเจ้าเงินจึงมีบทบาทในการผสมผสานเชื่อมโยงระหว่างคนไทยและคนจีน ไม่เพียงแต่วัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงความสัมพันธ์ในความเป็นอยู่ด้วย

จากความน่าสนใจดังกล่าว ผู้วิจัยใคร่ศึกษา “อัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าเงินแต่จีว” เนื่องจากในประเทศไทยมีชาวจีนแต่จีวอาศัยอยู่มากมาย และการเข้ามา

ของชาวจีนแต่จั้นันมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ข้าพเจ้าจึงอยากศึกษา เพื่อให้เห็นพัฒนาการของ
ศาลเจ้าจีนแต่จิวที่ลึกซึ้งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ศาลเจ้าจีนแต่จิวในเชิงรูปแบบ และความเชื่อ
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของศาลเจ้า พิธีกรรม
ศาสนา และความเชื่อ

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาเฉพาะศาลเจ้าจีนแต่จิวในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาลเจ้าจีน และประวัติความเป็นมาของ
ชาวจีนแต่จิว
2. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา เทพเจ้า และสถาปัตยกรรมศาลเจ้า
ของชาวจีนแต่จิว
3. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องของศาลเจ้าจีนแต่จิวเพื่อเป็นแนวทางการวิเคราะห์
4. เรียบเรียงผลการศึกษาในรูปแบบของบทความวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงถึงอัตลักษณ์ศาลเจ้าจีนแต่จิวในเชิงรูปแบบ และความเชื่อ
2. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของศาลเจ้าจีน พิธีกรรม
หลังจากคนจีนได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่ใช้เป็นกรอบความคิดที่ใช้วิจัยได้แก่

กุลศิริ อรุณภาคย์ (2553) เขียนหนังสือเรื่อง “ศาลเจ้าศาลจีนในกรุงเทพฯ” กล่าวถึง
รูปแบบ ศิลปะ สถาปัตยกรรมศาลเจ้า รูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสถาปัตยกรรม

จีน มีความโดดเด่นอย่างมากในเรื่องหลังคาที่มีสีสันสดใส และเครื่องประดับหลังคาซึ่งมักประกอบไปด้วยสัตว์มงคลต่างๆ ที่ตามธรรมเนียมจีนถือว่ามีทั้งสิ้น 10 ชนิด สัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ในเทพนิยาย เชื่อว่าจัดภูติผีปีศาจและภัยต่างๆ ได้ การประดับหลังคาด้วยสัตว์ครบชุดทั้ง 10 ชนิดนี้ จะสามารถประดับได้เฉพาะอาคารของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ส่วนพระมเหสีหรือขุนนาง ก็จะมีจำนวนสัตว์ประดับลดหลั่นกันไปตามศักดิ์ของเจ้าของอาคาร สัตว์ที่นิยมประดับหลังคาที่พบเห็นทั่วไปคือ มังกร ในเมืองจีนโดยเฉพาะบริเวณภาคกลางจะนิยมประดับมังกรคู่ อ้าปากอมสันหลังคา ส่วนศาลเจ้าในเมืองไทยจะนิยมหลังคาแบบที่เรียกว่า ซานเหมินดิง ซึ่งเป็นแบบที่นิยมทางตอนใต้ของจีน อันเป็นถิ่นดั้งเดิมของชาวจีนในเมืองไทย หลังคาแบบนี้จะประดับด้วยรูปมังกรคู่ชูพระอาทิตย์ หรือรูปหงส์คู่ชูดอกโบตั๋น ส่วนสันหลังคาที่ย่อยที่แยกออกมาอีกชุดหนึ่ง นิยมประดับที่ปลายหลังคาด้วยตุ๊กตาดินรูปขุนพลและเซียนหรืออาจทำเป็นรูปใบไม้มีวัน

ถ้วน ลี้ เิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ (2543) เขียนหนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย” กล่าวถึง ความเป็นมาของศาลเจ้าจีนในประเทศไทย เนื่องด้วยปลายสมัยอยุธยา ไทยกับพม่าต้องทำสงครามกันยาวนานพม่าบุกกรุงสยามแย่งชิงทรัพย์สินเงินทอง และกวาดต้อนคนไทยไปเป็นเชลย เพราะเหตุนี้ สยามซึ่งเป็นดินแดนที่กว้างใหญ่กลับเหลือผู้คนแต่น้อย สภาพเช่นนี้จึงเหมาะกับการที่คนจีนอพยพเข้ามาอยู่ในสยาม โดยรัฐบาลสยามเวลานั้นก็อนุญาตให้คนจีนเข้ามาอยู่ในเมืองไทยได้ พอหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นได้ทำการบุกกรุงดินแดนแคว้นของจีน แต่จิวกลายเป็นแผ่นดินที่ว่างเปล่า เพราะประชาชนไม่มีอาชีพจึงอยู่ต่อไปไม่ได้ ชาวแคว้นจิวจึงอพยพมายังสยามเพื่อหวังจะได้อาศัยอยู่กับพี่น้องที่เคยอพยพมาอยู่ก่อนหน้านั้น กระแสการอพยพของคนจีนทั้ง 2 ครั้งนี้ ทำให้คนจีนในประเทศไทยมีจำนวนมากขึ้น และทำให้เกิดชุมชนชาวจีนขึ้นในประเทศไทย โดยที่ต่อมามีการสร้างวัดและศาลเจ้าขึ้นเป็นศูนย์รวมของชุมชนจีนนั้นๆ ดังนั้น วัดจีนและศาลเจ้าจีนจึงเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนชาวจีนที่สืบทอดศิลปวัฒนธรรมสัมพันธ์กับชาวไทยมาจนจวบถึงปัจจุบัน

ถ้วน ลี้ เิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ (2543) เขียนหนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย” กล่าวถึง สิ่งที่สืบทอดมาพร้อมกับศาลเจ้าจีน

- การตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีน ศาลเจ้าและวัดเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในบริเวณนั้นๆ และเกิดเป็นชุมชนชาวจีนขึ้นในเวลาต่อมา เพราะว่าวัดหรือศาลเจ้านั้นไม่ได้สร้างจากกำลังของคนๆเดียว หากต้องอาศัยคนส่วนใหญ่ร่วมกันบริจาคทรัพย์สิ่งของจึงจะสร้างได้สำเร็จ ดังนั้น บริเวณที่มีศาลเจ้าจีนหรือวัดจีนเกิดขึ้นย่อมแสดงว่าบริเวณนั้น

มีชุมชนชาวจีนเกิดขึ้นแล้ว การตั้งศาลเจ้าจีนจะเห็นการกระจายของชุมชนชาวจีนสมัยก่อน เพราะคนจีนที่อยู่รอบๆ ศาลเจ้าจีนแต่จิวก็จะเป็นชาวจีนแต่จิว การกระจายของศาลเจ้าจีนตามชุมชนของชาวจีนต่างๆ ย่อมจะเห็นร่องรอยของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวจีนในบริเวณนั้นๆ

- ความผสมผสานกันระหว่างคนจีน-คนไทย ศาสนาและความเชื่อเป็นสิ่งที่ควบคู่อยู่กับความเป็นชนชาติ วัดและศาลเจ้าในฐานะที่เป็นสื่อระหว่างศาสนากับผู้ศรัทธา จึงมีลักษณะทางวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ ที่เด่นชัด ศาลเจ้าจีนและวัดจีนในประเทศไทย ไม่ว่าจะเกี่ยวเนื่องอยู่กับศาสนาหลักความเชื่อใด เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาเต๋า และความเชื่อท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ต่างก็มีสัญลักษณ์ความเชื่อนั้นปรากฏอยู่ วัดจีนและศาลเจ้าจีนเหล่านี้ได้ถ่ายทอดสภาพทางวัฒนธรรมจีนจากประเทศจีนมาจนมีการผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ดังนั้นในศาลเจ้าจีนหรือวัดจีนในไทยจึงมีวัฒนธรรมจีนปนกับวัฒนธรรมไทยอย่างเห็นได้ชัด เทพเจ้าที่ไหว้ในวัดและศาลเจ้าจีนต่างๆ นั้น สำหรับในประเทศไทย จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่จะปะปนกันไม่มีการแบ่งแยกว่าที่สังกัดศาสนาหลักความเชื่อใด วัดและศาลเจ้าเดียวกัน บางแห่งมีทั้งพระพุทธรูป มีทั้งเทวรูปของเต๋า และมีทั้งรูปเคารพในความเชื่อท้องถิ่นแบบดั้งเดิม และถ้ามีเทพเจ้าองค์ใดที่คนจีนนับถือก็จะมีเทพเจ้าที่คนไทยนับถือด้วย ผู้ที่ศรัทธาที่มาไหว้ในศาลเจ้าจีนก็ไม่ใช่ว่าจะมีแต่ชาวจีนเท่านั้น หากแต่มีคนไทยด้วย

พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2546) เขียนหนังสือเรื่อง “วิถีจีน” กล่าวถึง ความเป็นมาของความเชื่อของชาวจีน ชาวจีนมีความเชื่อหลากหลายด้วยประเทศจีนประกอบไปด้วยหลายชนชาติ หลายกลุ่มภาษา วัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติต่างๆ ย่อมมีความแตกต่างเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่เนื่องด้วยช่วงเวลาของประวัติศาสตร์จีนที่ยาวนานกว่า 4,000 ปี ย่อมก่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างชนชาติ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นอีก ความเชื่อเรื่องเทพต่างๆ คงเข้ามาสู่ประเทศไทยพร้อมกับการอพยพของชาวจีน

พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2543) เอกสารประกอบการบรรยาย “ศาลเจ้า” กล่าวถึงสาเหตุของการสร้างศาลเจ้า 1.) สร้างเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ สืบเนื่องจากการเดินทางออกไปต่างประเทศของชาวจีนสมัยก่อนเป็นไปด้วยความยากลำบาก โดยเฉพาะการเดินทางทางน้ำ ดังนั้นก่อนจะลงเรือผู้เดินทางมักเชิญองค์เทพที่ตนกราบไหว้ที่บ้าน หรือห่อเอาขี้ธูปจากกระถางรูปหน้าแท่นบูชาเทพที่บ้านของตนติดตัวมาด้วย เพื่อเป็นเครื่องรางป้องกันอันตราย เมื่อผ่านการเดินทางมาสู่จุดหมายอย่างปลอดภัย จึงระลึกถึงเทพเจ้าที่อัญเชิญมาด้วยว่าท่านได้ปกป้องให้

พื้นที่ ดังนั้นด้วยความสำคัญในพระคุณของท่านจึงสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานรูปเคารพนั้น
2.) สร้างตามความเชื่อและประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ถือว่าศาลเจ้ามีความสัมพันธ์เกี่ยว
ข้องกับวิถีชีวิตของชาวจีนอย่างมาก ศาลเจ้ามักเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรืองาน
ประจำปี 3.) สร้างเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูล เพื่อใช้เป็นที่กราบไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว
ซึ่งประเพณีนี้ก็ปรากฏในราชสำนักจีน โดยจะมีศาลเจ้าประจำราชวงศ์เช่นกัน 4.) สร้างตามความ
นิยม ที่เห็นได้ชัดคือตลาดต่างๆซึ่งนิยมสร้างศาลเจ้าขึ้นประจำตลาด โดยหลังจากตลาดแห่งแรก
ของชุมชนชาวจีนมีการสร้างศาลเจ้าประจำตลาดขึ้น มีกิจการที่รุ่งเรืองมาก จึงทำให้ตลาดแห่ง
อื่นๆ สร้างขึ้นมาภายหลัง 5.) สร้างเพื่อแก้บน บางท่านได้บนบานขอพรจากเทพเจ้า ว่าหากได้ตาม
สมประสงค์แล้ว ก็จะสร้างศาลเจ้าถวายเทพเจ้า 6.) สร้างด้วยความศรัทธาในความศักดิ์ เกิดขึ้น
เนื่องจากความศักดิ์สิทธิ์ของเทพ ทำให้ผู้ศรัทธาได้บริจาคที่ดินและทรัพย์สินก่อสร้างศาลเจ้าขึ้นมา

เสี่ยวจิ๋ว (2554) เขียนหนังสือเรื่อง “ตัวตนคนแต่จิ๋ว” กล่าวถึง หน้าที่ของศาลเจ้าจีนใน
เมืองไทย 1.) ศาลเจ้าเป็นสมาคม ศาลเจ้าจะเป็นที่ช่วยคนในชุมชน เมื่อมีงานมงคลหรืออวมงคล
ในครอบครัว สามารถใช้ที่ของศาลเจ้าเป็นที่ประชุมหรือเตรียมงานบางอย่างได้ 2.) ศาลเจ้าเป็น
สถาบันการเงิน ศาลเจ้าบางแห่งทำหน้าที่จัดระบบออม ด้วยให้บุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่เชื่อถือของ
บุคคลในชุมชนเป็นผู้ดูแลเงินและเก็บเงินสะสมนี้เป็นรายเดือน เมื่อถึงสิ้นปีสมาชิกก็จะมีเงินก้อน
สำหรับลงทุนหรือสะสม และศาลเจ้าบางแห่งก็ช่วยเหลือคนในชุมชนด้วยการให้สมาชิกหยิบยืม
ยามขัดสน 3.) ศาลเจ้าเป็นสถานที่รักษาพยาบาล 4.) ศาลเจ้าเป็นสถานที่ตัดสินข้อพิพาทของคน
ในชุมชน 5.) ศาลเจ้าเป็นสถานที่จัดงานมหรสพต่างๆ 6.) ศาลเจ้าเป็นที่พักพิงของคนจีนที่มาหา
ญาติในโพ้นทะเลได้อาศัยชั่วคราว (ประมาณ 50-60 ปีที่แล้ว) หรือบางรายหาญาติไม่พบก็ยึด
ศาลเจ้าเป็นที่พักพิง รวมทั้งทำหน้าที่เป็นโรงเรียนสอนภาษาจีน

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวพบว่า ความเชื่อเรื่อง เทพต่างๆ เข้ามาสู่ประเทศไทย
พร้อมกับการอพยพของชาวจีน และกระแสการอพยพของคนจีนทั้ง ทำให้คนจีนในประเทศไทย
ไทยมีจำนวนมากขึ้น พรพธรรม จันทโรนานนท์ (2546) และทำให้เกิดชุมชนชาวจีนขึ้นในประเทศไทย
ไทย จึงมีวัดและศาลเจ้าขึ้นเป็นศูนย์รวมของชุมชนจีนนั้นๆ ดังนั้น ศาลเจ้าจีนจึงเป็นสัญลักษณ์
ของชุมชนชาวจีน ศิลปวัฒนธรรมสัมพันธ์กับชาวไทยกลายเป็นสิ่งที่สืบทอดมาพร้อมกับศาล
เจ้าจีน ต้วน ลี เซิง และ บุญยัง ไร่สุขสิริ (2543) โดยศาลเจ้าจีนสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ
และเกิดจากความศรัทธาอีกทั้งยังมีหน้าที่คอย ช่วยเหลือชาวจีนโพ้นทะเลด้วยกันอีกด้วย พรพธรรม
จันทโรนานนท์ (2543) เสี่ยวจิ๋ว (2554) รูปแบบ ศิลปะ สถาปัตยกรรมศาลเจ้าก็มี

รูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสถาปัตยกรรมจีน กุศลศิริ อรุณภักย์ (2553)

อนึ่ง การศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าจีนแต่จิ๋ว ยังไม่มีผู้ใดศึกษาถึงอิทธิพลที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษา “อัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าจีนแต่จิ๋ว” เพื่อสร้างองค์ความรู้และขยายขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับศาลเจ้าจีนให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา

1. อัตลักษณ์ของศาลเจ้าจีนในเชิงรูปแบบและความเชื่อ

1.1 อัตลักษณ์ในเชิงรูปแบบ

รูปแบบของศาลเจ้าจีนและวัดจีนในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมแบบโบราณของจีนที่สืบต่อกันมา โดยนี้ถึงคุณค่าในด้านการใช้สอยและศิลปะที่มีความสวยงาม ถ้าดูจากภายนอกแล้ววัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย ส่วนใหญ่ก่อสร้างตามรูปแบบวัดและศาลเจ้าทางภาคใต้ของประเศจีน

รูปแบบของอาคารและผนังของสถาปัตยกรรมจีน มีรูปแบบโดดเด่นเฉพาะตัวกลุ่มอาคารต่างๆ มักมีรูปแบบคล้ายคลึงกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นพระราชวัง วัด หรือศาลเจ้า

รูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสถาปัตยกรรมจีน มีความโดดเด่นอย่างมากในเรื่องหลังคาที่มีสีสันสดใส และเครื่องประดับบนหลังคา ซึ่งมักประกอบไปด้วยสัตว์มงคลต่างๆ สัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์ในเทพนิยาย เชื่อว่าขจัดภูติผีปีศาจและภัยต่างๆ ได้ การประดับหลังคาด้วยสัตว์ครบชุดทั้ง 10 ชนิดนี้ จะสามารถประดับได้เฉพาะอาคารของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ส่วนพระมเหสีหรือขุนนางก็จะมีจำนวนสัตว์ประดับลดหลั่นกันไปตามศักดิ์ของเจ้าของอาคาร

สัตว์ที่นิยมประดับหลังคาที่พบเห็นทั่วไปคือ มังกร ในเมืองจีนโดยเฉพาะบริเวณภาคกลางจะนิยมประดับมังกรคู่ห้าปากอมสันหลังคา ส่วนศาลเจ้าในเมืองไทยจะนิยมหลังคาแบบที่เรียกว่า ซานเหมินดิ่ง ซึ่งเป็นแบบที่นิยมทางตอนใต้ของจีน อันเป็นถิ่นดั้งเดิมของชาวจีนในเมืองไทย หลังคาแบบนี้จะประดับด้วยรูปมังกรคู่ชูพระอาทิตย์ หรือรูปหงส์คู่ชูดอกโบตั๋น ส่วนสันหลังคาอยู่ที่แยกออกมาอีกชุดหนึ่ง นิยมประดับที่ปลายหลังคาด้วยตุ๊กตาเงินรูปขุนพลและเซียนหรืออาจทำเป็นรูปใบไม้มีววน

ส่วนสีของตัวอาคารจีนมักมีสีฉูดฉาด มีความโดดเด่นมากเช่นเดียวกับหลังคาซึ่งแต่ละสีมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าสถาปัตยกรรมจีนนิยมใช้สีสดใส สีใดที่ไม่เป็น

มงคลจะไม่มีการใช้เลยเช่น สีขาว ที่แสดงถึงความเจ็บเหงา ความเศร้า, สีดำ ที่แสดงถึงการทำลาย การจบสิ้น

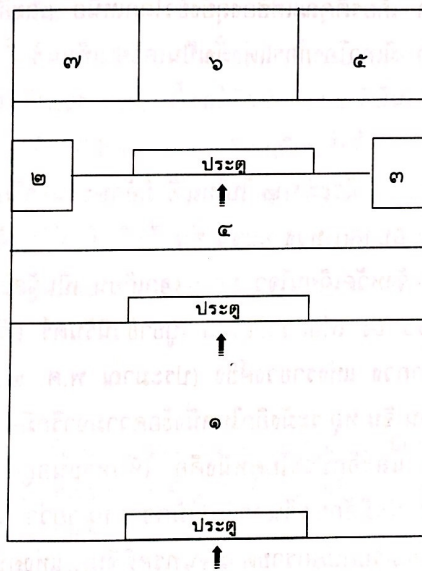
สำหรับผนังอาคารทางด้านหน้านิยมตกแต่งด้วยลวดลายต่างๆ โดยแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ *ตอนบน* ตั้งแต่เหนือขอบประตูขึ้นไป นิยมประดับตกแต่งด้วยรูป สก ลก ชิว ใป๊ยเขียน *ตอนกลาง* ประดับด้วยเรื่อง 24 กตัญญู ใป๊ยเขียน หรือวรรณคดีชื่อก้อง เช่น ไชอิ้ว สามก๊ก นางพญาจาว *ตอนล่าง* ประดับรูปสิงโตเล่นกัน และลวดลายสิริมงคลต่างๆ หรือรูปนก รูปดอกไม้ (กุลศิริ อรุณภักย์: 2553, 21-22)

ศาลเจ้าของชาวแต้จิ๋วมีส่วนประกอบภายนอกที่สำคัญคือ ตะเกียงของพระเจ้าเง็กเขียนฮ่องเต้ สำหรับส่วนประกอบภายในศาลที่สำคัญคือ สระเสื่อและสระมังกร ส่วนประกอบดังกล่าวจะพบข้างในศาลเจ้าแต้จิ๋ว แต่จะไม่พบในศาลเจ้าของชาวจีนกลุ่มภาษาอื่นเลย จึงแสดงให้เห็นว่า ส่วนประกอบหลักของศาลเจ้าดังกล่าว อาจเป็นลักษณะเฉพาะของศาลเจ้าจีนแต้จิ๋วก็ได้(พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2546 : 100)

1.1.1 รูปแบบของศาลเจ้าจีนแต้จิ๋วที่สำคัญในกรุงเทพ

1. ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง

ลักษณะอาคารเป็นสถาปัตยกรรมสกุลช่างแต้จิ๋ว แบบซ่งเตียมกิม หมายถึง สี่ตำแหน่งทองคำ เนื่องจากอาคารชนิดนี้หากแบ่งเป็นห้องตามประโยชน์ใช้สอย จะแบ่งเป็นสี่ห้อง ซึ่งอาคารศาลเจ้าจีนส่วนมากในเมืองไทยเป็นอาคารชนิดนี้ เนื่องจากมีขนาดโอโถงและการตกแต่งลวดลายอย่างวิจิตร เช่น รูปวาดลายไม้แกะสลักตามเสาและคาน แสดงออกถึงความสามารถทางฝีมือช่างแกะไม้ อันเป็นหนึ่งในศิลปะที่มีชื่อเสียงของสกุลช่างแต้จิ๋ว ทำให้ศาลเจ้าแห่งนี้ยังมีความมาสวยงามและสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพ

- ๑) ลาน
- ๒,๓) ระวัง
- ๔) ห้องโถงใหญ่
- ๕) เล่าปุนเถ่ากง
- ๖) เสวียนเทียนซ่งตี้
- ๗) เทพเจ้าต่างๆ

ภาพที่ 1 แผนผังศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง

ภาพที่ 2 ด้านหน้าศาลเจ้าเล่าปุ่นเล่ากง

ภาพที่ 3

รูปวาดและลวดลายการแกะสลัก

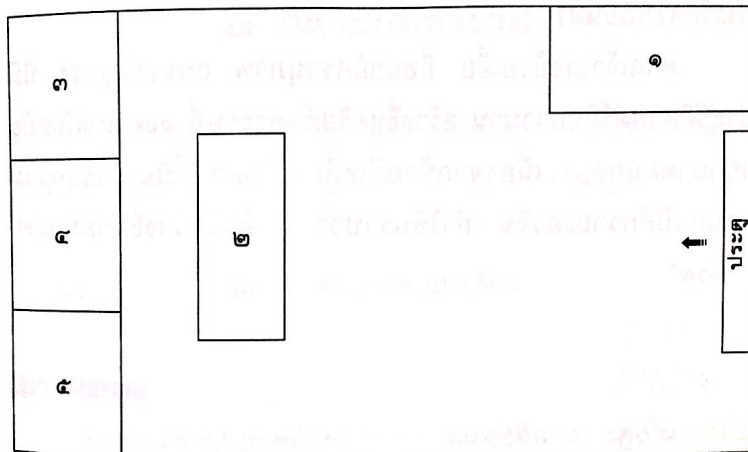

ภาพที่ 4 ลักษณะอาคารแบบซี้เตียมกิม

2. ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ย

ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยะ สร้างจากช่างฝีมือชาวจีนแต่จี๊ จากเมืองซัวเถา ประเทศจีน การสร้างศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยะเป็นไปตามหลักฮวงจุ้ยที่เรียกว่า ซี้เตียมกิม หรือ สี่จุดทองคำ ชาวจีน และช่างฝีมือฮวงจุ้ยแล้วบ่งบอกว่าถนนเขาวราชเป็นฮวงจุ้ยกิมเล็งหรือมังกรทอง และชอยฮิสถานุภาพ ที่เป็นที่ตั้งของศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี้ยะและชุมชนตลาดเล่งบ้วยเอี้ยะก็เป็นฮวงจุ้ยหลักคือส่วนของท้องมังกร และด้วยฮวงจุ้ยท้องมังกรนี่เองที่ทำให้ตลาดเล่งบ้วยเอี้ยะยังเจริญมั่งคั่งจนถึงปัจจุบันนี้

ศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี๊ยะสร้างด้วยสถาปัตยกรรมจีน ประติมากรรมทางเข้าสร้างเป็นประตูซุ้มอนุสรณ์ อาคารศาลเจ้าขนาดย่อมสร้างเป็นทรงภูเขาตามหลักฮวงจุ้ยของจีนโบราณหลังคาปูด้วยกระเบื้องเคลือบสีแบบจีน บนหลังคามีรูปปั้นมังกร 2 ตัวหันหน้าเข้าหากัน เสาภายนอกมีมังกรพันรอบเสา ส่วนภายในเสาเป็นภาพเขียนมังกรที่สวยงามเช่นเดียวกัน หน้าประตูทางเข้าศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี๊ยะมีโคมไฟสไตล์จีนโบราณดวงใหญ่ 2 ดวง โคมไฟทั้ง 2 ชาวจีนโบราณเชื่อว่าเป็นดวงตาเสือที่คอยเฝ้าคุ้มครองและปกป้องศาลเจ้าและชุมชนตลาดเล่งบ้วยเอี๊ยะ

ภาพที่ 5 แผนผังศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี๊ยะ

- ๑) ระฆัง ๒) โต๊ะบูชา ๓) รูปราชินีแห่งสวรรค์ ๔) รูปเล่งบ้วยเอี๊ยะและภรรยา ๕) รูปท่านกวนอู

ภาพที่ 6 ด้านนอกศาลเจ้าเล่งบ้วยเอี๊ยะ

ภาพที่ 7 โคมไฟสไตล์จีนโบราณ

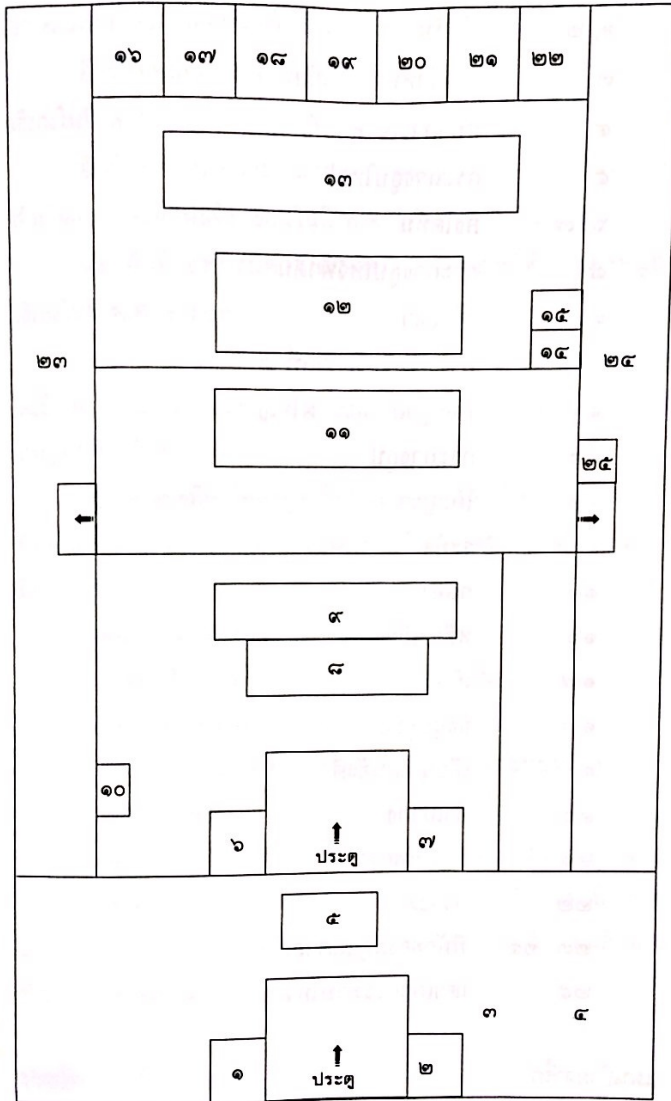
3. ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่เสื่อ

พบว่า ลักษณะอาคารสร้างตามรูปแบบศาลเจ้าที่นิยมทางภาคใต้ของจีน ศาลเจ้าแห่งนี้ยังมีความงามด้านสถาปัตยกรรม และการตกแต่งภายใน สีตามผนังและสีหลังคาจะทาสีสีแดง ซึ่งเป็นความเชื่อของคนจีน ที่ว่าสีแดง เป็นสีแห่งความมงคล จึงนำมาเป็นสีประจำศาลเจ้าแห่งนี้ โดยเฉพาะโบราณวัตถุที่ประดับอยู่ภายในศาลเจ้าพ่อเสื่อนั้นบางชิ้นมีอายุกว่า 100 ปี เช่น กระเบื้องตามผนังและรูปปั้นของเทพเจ้าทุกพระองค์ เป็นต้น เทพเจ้าประจำศาลคือ “เสียนเทียนซ่งตี้” หรือที่คนไทยเรียกว่า “เจ้าพ่อเสื่อ” แต่สำหรับเทพเจ้าองค์ประธาน ไม่ใช่เจ้าพ่อเสื่อ เพราะเจ้าพ่อเสื่อเป็นเทพองค์รอง ซึ่งองค์ประธานคือ “ตัวเหล่าเอี้ย”

ภาพที่ 8 ด้านหน้าของศาลเจ้าพ่อเสื่อ

(ที่มา : www.siamfishing.com)

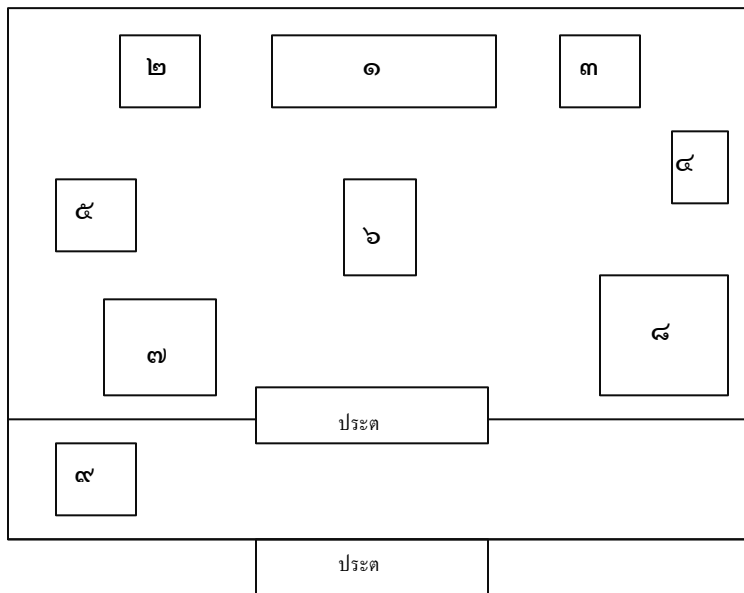
แผนผังศาลเจ้าพ่อเสือ
ภาพที่ 9

- ๑,๒) เสื่อหิน
- ๓) แผงจำหน่ายรูปเทียน
- ๔) ที่ทำการเจ้าหน้าที่ศาล
- ๕) กระจ่างรูปใหญ่
- ๖,๗) สิ่งโตหิน
- ๘) กระจ่างรูปไหว้ฟ้าดิน
- ๙) โต๊ะบูชา
- ๑๐) พระบรมรูปรัชกาลที่ ๙
- ๑๑) ที่ตั้งรูปเทียนขนาดใหญ่
- ๑๒) กระจ่างรูป
- ๑๓) โต๊ะบูชา
- ๑๔) ระฆัง
- ๑๕) กลอง
- ๑๖) หลีกังเขี่ย
- ๑๗) เทียนโหว
- ๑๘) ชิงฉุยจู้ซื่อ
- ๑๙) เสียนเทียนซ่งตี้
- ๒๐) ซ้ำเปากง
- ๒๑) ปวงเทพยดา
- ๒๒) กวางตี้
- ๒๓,๒๔) ที่พักของผู้ดูแลศาลเจ้า
- ๒๕) เตาเผากระดาษไหว้

4. ศาลเจ้าแม่กวนอิมลือปุยเนี้ยเนี้ย (อาเนี้ยเก็ง)

สถาปัตยกรรมแบบเต๋จิวตัวหลังคามี 3 ตอน คือตอนใน ตอนกลางและตอนหน้า
เสามีลักษณะเป็นเม็ดข้าวสาร ปลายรี ปล่องกลาง วางอยู่บนตอม่อเฉยๆ เสาหลักรูปร่าง
เป็นเม็ดข้าววางบนตอม่อ

ศาลเจ้าเป็นชั้นเดียวแบบจีน แบ่งเป็นโถงกลาง ปีกขวาและปีกซ้าย ทางเข้าศาลเจ้าจะมีประตู
สองชั้น ชั้นแรกเป็นรั้วเหล็ก ด้านซ้ายสุดริมรั้วจะมีกระถางรูปและเจ้าที่ตั้งอยู่ส่วนประตูชั้นที่สอง
ห่างจากประตูรั้วเหล็กประมาณ 1 เมตร เดินเข้าไปจะเห็นประตูไม้มีรูปทวารบาลเฝ้าประตู ด้านข้างซ้าย
ของประตูชั้นในเข้าไปในตัวศาลบริเวณที่จำหน่ายให้บริการรูปเทียนเครื่องเช่นไหว่ ส่วนด้านขวาของ
ประตูชั้นในจะเป็นที่ประจำของคนเฝ้าศาลเจ้า ถัดจากบริเวณที่ขายรูปเทียนนี้จะมีศาลเจ้าไทยตั้งหัน
เข้าตรงกลาง โถงศาลเจ้าจะเป็นโต๊ะใหญ่อยู่สองโต๊ะ โต๊ะแรกวางกระถางรูปและพระสังกัจจายน์
ส่วนโต๊ะในใกล้แท่นศาลจะมีเชิงเทียนตั้งเป็นที่ตั้งของของที่นำมาเช่นไหว่ ถัดจากโต๊ะนี้ไปประมาณ
ครึ่งเมตรจะเป็นแท่นบูชาเทพเจ้าต่างๆ (สุภางค์ จันทวานิช 2549: 256)

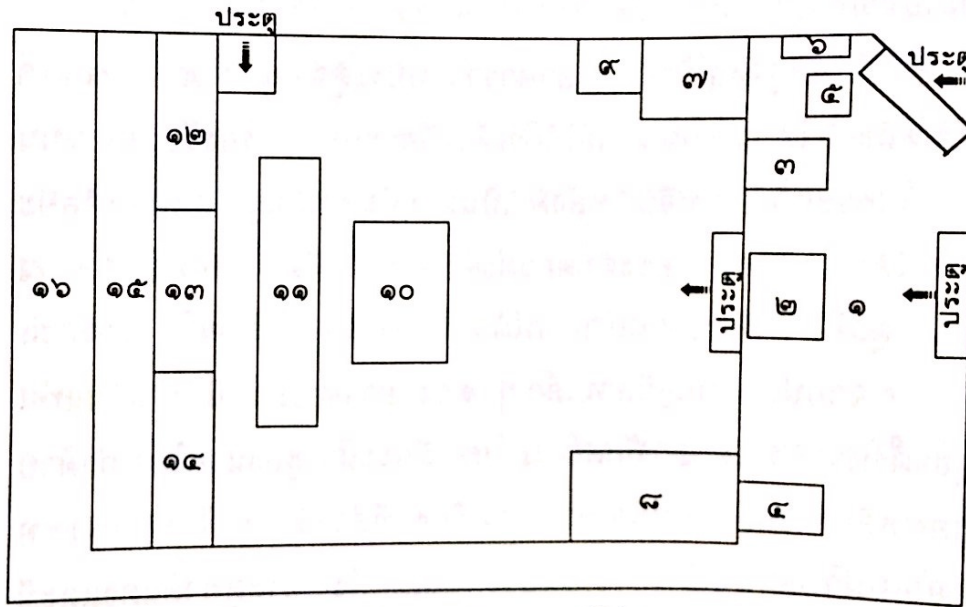
- ๑) เจ้าแม่กวนอิมพ่อสัก
- ๒) พระพุทธรูป
- ๓) เทพกวนอู
- ๔) เจ้าพ่อเฮ้งเจีย
- ๕) ศาลตา-ยาย
- ๖) กระถางรูป
- ๗) ที่ขายรูปเทียน
- ๘) ที่พักคนเฝ้าศาล
- ๙) กระถางรูป

แผนผังศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง

ภาพที่ 10

5. ศาลเจ้าไต้ฮงกง

สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมจีนตอนใต้ ที่ประตูใหญ่ด้านนอกอาคารวงกบประตูจำหลักด้วยหิน หลังคาเป็นหลังคาใหญ่แบบจีน ใช้ไม้กั้งเต้าหรือระบบคานรองรับเพดานบนและใช้กระเบื้องแบบจีนหลังคาเป็นแบบยื่นซึ่งเป็นรูปแบบของศิลปะภาคใต้ของทางฝั่ง ประดับตกแต่งด้วยมังกร

แผนผังศาลเจ้าหลวงปู่ไต้ฮง

ภาพที่ 11

- ๑) กระจ่างรูปใหญ่ ๒) แท่นบูชาตั้งพระพรหม ๓,๔) ที่ปักเทียน ๕) ที่กง
๖) ที่เผากระดาษ ๗) ที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีและการเงิน ๘) ที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายพิธีกรรม
๙) แผ่นหินรูป ๑๐) แท่นบูชา ๑๑) โต๊ะสำหรับวางเครื่องบูชา ๑๒) เจ้าแม่กวนอิม
๑๓) หลวงปู่ไต้ฮงกง ๑๔) พระยมโพธิสัตว์ (ไต่สือเอี้ย) ๑๕) ที่ทำการของเจ้าหน้าที่มูลนิธิ
๑๖) ห้องครัวมูลนิธิ

ภาพที่ 12 หลังคาเป็นแบบยื่นรูปแบบของศิลปะภาคใต้ของกวางตุ้ง

1.2 อัตลักษณ์ในเชิงความเชื่อและพิธีกรรม

ชาวจีนมีความเชื่อหลากหลายด้วยประเทศจีนประกอบไปด้วยหลายชนชาติ หลายกลุ่มภาษา วัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติต่างๆ ย่อมมีความแตกต่างเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่เนื่องด้วยช่วงเวลาของประวัติศาสตร์จีนที่ยาวนานกว่า 4,000 ปี ย่อมก่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างชนชาติ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นอีก ดังนั้นชาวจีนจึงมีความเชื่อหลากหลายนับตั้งแต่ความเชื่อพื้นถิ่น ซึ่งหมายถึงความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนชาติต่างๆ ศาสนาเต๋าที่พัฒนามาจากความไม่เข้าใจในธรรมชาติ และศาสนาพุทธที่แพร่กระจายจากอินเดียเข้าสู่ประเทศจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2546 : 24)

ความเชื่อเรื่องเทพต่างๆของชาวจีน คงเข้ามาสู่ไทยพร้อมกับชาวจีนอพยพแต่เนื่องจากศาสนาเต๋ามีความเชื่อที่รับสืบทอดจากความเชื่อโบราณ รวมทั้งมีเทพหลายองค์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนมาก จึงทำให้ศาสนาเต๋ามีอิทธิพลต่อแนวทางในการดำรงชีวิตของชาวจีนมากกว่าศาสนาพุทธ ชาวจีนกลุ่มภาษาต่างกัันมีเทพที่เคารพของตนเอง แต่ก็มีเทพที่ชาวจีนทุกกลุ่มภาษานับถือเหมือนกัน โดยเทพที่ชาวจีนทุกกลุ่มภาษานับถือมากที่สุดคือ เทพเล่าปุนเถ้ากง (แต่จี๊) หรือเป็นโถวกง (เงินกลาง) รองลงมาคือ เจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่เทียนโหว (เงินเรียก หมาโจ้ว ไทยเรียก เจ้าแม่ไข่มุก/เจ้าแม่ทับทิม), เจ้าพ่อกวนอู (กวงกง-แต่จี๊), เทพแห่งดาวเหนือ (เหียงเหียงเสียงตี้-แต่จี๊) ซึ่งไทยเรียกว่า เจ้าพ่อเสือ, เจ้าแม่จุก-โบยเนี้ย (แต่จี๊-ไทยเรียกเจ้าแม่ทับทิม)(พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2546 : 228-29)

1.2.1 พิธีกรรมสำคัญในศาลเจ้าจีน

1. การทิ้งกระดาษ

วันที่ 15 เดือนที่ 7 จัทรคติของจีน เป็นวันเทศกาลจงหยวน คือวันสารทจีน วันนี้หรือก่อนหลังจากวันจงหยวนในช่วงเดือน 7 นี้ ชาวจีนนิยมจัดงานทิ้งกระดาษโปรยทานหรือการเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ ไม่มีญาติ เป็นการโปรยทาน แจกทานทั้งแก่สัมภเวสีและคนยากจนที่มีชีวิต นับเป็นเทศกาลที่มีความสำคัญยิ่งรองจากตรุษจีน ที่ศาลเจ้าได้ส่งกงกับมูลนิธิอุปถัมภ์เด็กตั้งจัดงานทิ้งกระดาษทุกปีในเทศกาลสารทจีน ซึ่งเป็นงานทิ้งกระดาษขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

2. เทศกาลกินเจ

เทศกาลกินเจถือเป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของชาวจีนที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพกาล ซึ่งเทศกาลกินเจนั้น จะเริ่มขึ้นเมื่อถึงวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 9 (ตามปฏิทินจีน) ของทุกปี คำว่า "เจ" ในภาษาจีนทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีความหมายว่า "อุโบสถ" เดิมหมายความว่า "การรับประทานอาหารก่อนเที่ยงวัน" ตามแบบอย่างของชาวพุทธที่รักษาอุโบสถศีล หรือรักษาศีล 8 ที่จะไม่รับประทานอาหารหลังเที่ยงวันไปแล้ว แต่สำหรับพุทธนิกายมหายานนั้น การรักษาอุโบสถศีลจะรวมถึงการไม่รับประทานเนื้อสัตว์ด้วย เราจึงนิยมเรียกการไม่ทานเนื้อสัตว์รวมไปกับการกินเจในปัจจุบันผู้ที่รับประทานอาหารทั้ง 3 มื้อ แต่ไม่กินเนื้อสัตว์ก็ยังคงเรียกว่า "กินเจ" ดังนั้นความหมายของคนกินเจไม่เพียงแต่ไม่ทานเนื้อสัตว์ แต่ยังคงดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม มีความบริสุทธิ์สะอาด ทั้งกาย วาจา ใจ แต่ไม่ใช่ทุกศาลเจ้าในกรุงเทพฯ จะจัดให้มีพิธีกรรมการกินเจในช่วงเทศกาลทั้งหมดซึ่งจะมีเพียงบางศาลเจ้าเท่านั้นที่จะทำพิธีการกินเจ โดยรายละเอียดของพิธีกรรมในแต่ละศาลก็จะแตกต่างกันไป เช่น ศาลเจ้าได้ส่งกงที่มีการไหว้เจ้าด้วยอาหารเจ จึงมีเทศกาลกินเจทำร่วมกับการทิ้งกระดาษ โดยวันแรกทำพิธีอัญเชิญเทพเจ้า และเปิดพิธีกินเจ วันที่สามจึงมีพิธีทิ้งกระดาษโปรยทานและมีพิธีแห่เวียนธูปรอบศาลเจ้า

3. เทศกาลตรุษจีน

เทศกาลตรุษจีน เรียกอีกอย่างว่า เทศกาลหยวนเซียว ถือเอาวันที่ 1 เดือน 1 ของจีน เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนจีน เป็นเทศกาลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นเทศกาลที่คนจีนได้หยุดพักผ่อนติดต่อกันนาน 6 วัน และบางคนอาจถึง 15 วัน หลังจากที่ต้องทำงานมาตลอดทั้งปี

ในระหว่างเทศกาลนี้ นอกจากไหว้พระและเจ้าแล้วคนจีนยังนิยมไหว้บรรพบุรุษของครอบครัว

ที่ล่องลับไปแล้ว และไปไหว้เทพเจ้าในวัดจีนและศาลเจ้าจีน นอกจากนี้กลุ่มชาวบ้านก็จัดให้มีการแสดง
งิ้ว เพื่อเป็นการตอบแทนเทพเจ้าที่ให้การพิทักษ์รักษาแก่ชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นคนแก่หรือเด็กก็ต้องไป
ไหว้พระพุทธรูป เทพเจ้า ที่อยู่ในศาลเจ้าที่ใกล้บ้าน มีการมอบเงินที่เรียกว่าตะเยียดเพื่อนำไปสู่ความ
โชคดีในปีต่อไป ศาลเจ้าบางแห่งก็ทำการเซดสิงโต มังกร มีการทายปริศนาเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง

4. เทศกาลวันเกิด-วันบรรลุนิติภาวะของเทพเจ้า

ทุกๆศาลเจ้าต่างก็มีเทพประธานของตนเองด้วยกันทั้งสิ้น และเมื่อถึงวันเกิดหรือวันบรรลุนิติภาวะ
ของเทพเจ้าประจำศาล ศาลเจ้าต่างๆก็จะจัดให้มีพิธีเช่นไหว้อย่างใหญ่โต เช่น วันที่ 19 จันทรคติ เดือน 2
ของจีน ก็คือวันเกิดของเจ้าแม่กวนอิม วันที่ 19 จันทรคติ เดือน 6 ของจีน ก็เป็น วันที่เจ้าแม่กวนอิม
ทรงออกบวช และในวันที่ 19 จันทรคติ เดือน 9 ของจีน ก็เป็นวันที่เจ้าแม่กวนอิมทรงบรรลุนิติภาวะ
ดังนั้นทั้ง 3 วันนี้ ตามศาลเจ้าที่มีเจ้าแม่กวนอิมเป็นเทพประธานในศาล ก็จะมีพิธีกราบไหว้บูชาเจ้าแม่
กวนอิม เช่นเดียวกันกับเทพเจ้าองค์อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็วันเกิด หรือวันบรรลุนิติภาวะ ต่างก็จะมีการจัดงาน
ขึ้นเพื่อ ประกอบพิธีเช่นไหว้ ซึ่งคนที่คอยดูแลศาลเจ้าจะเป็นผู้ที่จัดจํารายละเอียดเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

5. การเสี่ยงเซียมซีและแก้บน

การเสี่ยงเซียมซี และแก้บนนั้น จะพบเห็นได้เกือบทุกแห่งของวัดจีนและศาลเจ้าจีน คนที่
ประสบปัญหาได้รับความลำบากในชีวิตประจำวันและไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ มักนิยมไปไหว้เจ้า
และเสี่ยงเซียมซีเพื่อขอคำชี้แนะหรือคำทำนายโชคชะตาจากเทพเจ้า ลักษณะของเซียมซีเป็นตัวทำด้วย
ไม้ไผ่ที่จารึกตัวเลขแล้วใส่ไว้ในกระบอก ผู้ที่ไปไหว้ก็จะคุกเข่าและเขย่ากระบอกนั้น เมื่อมีไม้ไผ่อันหนึ่ง
หลุดออกมา ก็จะอ่านเบอร์และไปหาคำทำนายตามเบอร์ที่เสี่ยงได้ ไบเซียมซีส่วนมากจะเป็นคำทำนาย
ที่เป็นบทกวีลึกลับซึ่งทั้งถ้อยคำและความหมายจัดเป็นวรรณศิลป์ได้

1.2.2 ความเชื่อท้องถิ่นในศาลเจ้าที่ชาวจีนแต่จิวเคารพนับถือ

1. ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง

ตามความเชื่อของอชาวจีน เทพเจ้าปุนเถ่ากง เป็นเทพผู้ชาย มีรูปร่างหน้าตาเหมือนเศรษฐี
ในชนบทสมัยโบราณของจีน มีผมและหนวดเคราสีขาว สวมเสื้อคลุมยาว ถือไม้เท้า ใบหน้าแสดงความ
มีเมตตา ในประเทศจีนเทพเจ้าเล่าปุนเถ่ากงมักประดิษฐานคู่กับ ปุนเถ่าม่า ซึ่งเชื่อว่าเป็นภรรยาของ
เทพเจ้าเล่าปุนเถ่ากง มีรูปร่างเหมือนเศรษฐีในชนบทเช่นกัน มีผมสีขาว เก๋ล้มวย ใส่เสื้อแขนยาว

ปลายแขนกว้าง เหมือนชุดจีว มือถือไม้เท้า และหน้าตาขี้มเข้มแจ่มใส แต่ในศาลเจ้าเล่าปุนเล่ากงแห่งนี้ ไม่ได้ประดิษฐานปุนเล่ามา ทั้งนี้สันนิษฐานว่าในช่วงแรก ชาวจีนที่อพยพส่วนใหญ่เป็นเพศชายจึง อัญเชิญแต่เฉพาะปุนเล่ากง เป็นสิ่งที่เคารพบูชา (ด้วน ลี เซิง, บุญยิ่ง ไร่สุขศิริ, 2543: 20)

เทพเจ้าปุนเล่ากง เปรียบเสมือนเทพผู้เป็นใหญ่ในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นเทพเจ้าประจำท้องถิ่น ที่จะคอยดูแลทุกข์สุขของประชาชนที่อยู่ในเขตนั้น ไม่ว่าจะคนในท้องถิ่นจะทำอะไร ใครเกิด หรือใครเสียชีวิต หรือกระทำการงานใด หากต้องการประสบความสำเร็จ ก็ต้องมีจุดธูปบอกกล่าวให้ท่านทราบ ศาลเจ้าจีนที่อยู่ในตลาดหรือแหล่งที่อยู่อาศัยของชาวจีน หากไม่ประดิษฐานเทพปุนเล่ากงไว้เป็นเทพประธานก็ต้องตั้งเป็นเทพชั้นรอง ในตลาดสดส่วนใหญ่จะตั้งเทพปุนเล่ากงเป็นประธาน เพื่อจะได้ปกป้องความร่วมมือ และการค้าเจริญรุ่งเรือง (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2546)

2. ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ย

ศาลเจ้าแห่งนี้ประดิษฐานเทพ “เล่งบ๊วยเอี้ย” รูปปั้นของท่านทำเป็นชายชรานั่งบนบัลลังก์ หน้าตาใจดี มีหนวดเครายาวถึงท้อง มือขวาถือดาบ มือซ้ายยกคล้ายประธานพร สวมมงกุฎ รูปเคารพที่ประดิษฐานอยู่ทางด้านข้าง คือภรรยาของท่าน หรือ “เล่งบ๊วยเสี่ยวฮวยฮยิน” ทำเป็นสตรีสูงวัย มีมือวางบนตักสวมมงกุฎเช่นกัน

ตามประวัติอธิบายว่าเทพเล่งบ๊วยเอี้ย หรือเขียนเหอเอี้ยฮยุน เป็นชื่อบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่ในปลายราชวงศ์หยวน โดยหลังจากรบแพ้แก่จูเหียนจาง ท่านได้ออกเดินทางไปยังฮกเกี้ยน แล้วเริ่มศึกษารวมคัมภีร์เรื่องฮวงจุ้ย การดูฤกษ์ยาม รวมทั้งยังประพาศดินเยี่ยงโยคี ปล่อยให้ผมยาว ไม่สนใจการแต่งกาย ปล่อยให้ปล่อยตัวจนสกปรกดูเหมือนขอทาน กระทั่งได้รับการเรียกขานว่า “เทพเจ้าเสื้อหนู” หรือแปลได้ว่า “เทพเจ้าเหา” แต่ก็เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพอย่างยิ่ง ต่อมาท่านได้ย้ายไปอยู่ที่ศาลเจ้าเสื่อฮุย บำเพ็ญสมาธิ จนเมื่ออายุ 50 ปี จึงได้เดินทางไปยังเขาไท่ทาน เพื่อเผยแผ่หลักธรรมของลัทธิเต๋า ก่อนที่จะเสียชีวิต ท่านได้สั่งว่า หากท่านเสียชีวิตแล้วให้นำศพไปฝังไว้ที่อำเภอฉีซาน ต่อมาจึงได้มีการตั้งศาลเจ้าขึ้นบริเวณสุสานของท่านเรียกว่า “ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ย”

อย่างไรก็ตาม บางท่านอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเทพเล่งบ๊วยเอี้ยในอีกแง่หนึ่งที่สัมพันธ์กับทำเลที่ตั้งในย่านเขาวราช โดยเชื่อว่าชื่อของเทพเจ้าองค์นี้น่าจะหมายถึง “เทพเจ้ามังกร” (เล่ง แปลว่า มังกร) และศาลแห่งนี้ก็สัมพันธ์กับ “ถนนมังกร” ที่ตัดปานใกล้ๆ และมีรูปร่างคดโค้งคล้ายมังกร ซึ่งเป็นสัตว์ในเทพนิยายของจีน และได้รับการเคารพนับถืออย่างมากในฐานะสัตว์วิเศษที่สามารถจับญาติผีศาจ หรือสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ได้

3. ศาลเจ้าพ่อเสือ

"ตัวเหล่าเอี้ย หรือเฮียงเทียนเสียงตี้" ณ ศาลเจ้าพ่อเสือ ซึ่งชาวจีนถือเป็นเทพศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องอภิบาล และปราบปรามศัตรู มีตำนานเล่าขานมากมายเกี่ยวกับตัวเหล่าเอี้ย ตัวเหล่าเอี้ย หรือเฮียงเทียนเสียงตี้ เทพศักดิ์สิทธิ์ของลัทธิเต๋า ประจำกลุ่มดาวด้านทิศเหนือ ผู้พิชิตมาร ในรูปลักษณะขุนพลเคราคำยาว ทำเหยียบบนหลังงูและเต่าซึ่งถือเป็นสัตว์ประจำกาย มือขวาถือดาบขีดแซ่เกี่ยม มือซ้ายยกชี่ระดับหน้าอกไปยังท้องฟ้า อันแสดงความหมายถึงการบรรลุธรรมสำเร็จเต๋า ที่ผู้คนกราบไหว้นับถือมาจนถึงทุกวันนี้

ชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่นิยมไปไหว้ศาลเจ้าพ่อเสือ เพราะมีความเชื่อที่ว่าศาลเจ้าพ่อเสือจะช่วยให้ตนเองทำกิจการการค้าได้เจริญรุ่งเรืองและการขอบุตรซึ่งมีผู้คนจำนวนมากมาที่ศาลเจ้าพ่อเสือนี้เพื่อขอบุตร เพื่อที่จะให้บุตรของตนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง

4. ศาลเจ้าแม่กวนอิมฉือปุยเนี้ยเนี้ย (อาเนี้ยเก็ง)

ศาลเจ้าแห่งนี้เป็นที่ตั้งของเจ้าแม่กวนอิมฉือปุยเนี้ยเนี้ย ปางประทานพรนั่งบนดอกบัว พระโพธิสัตว์กวนอิม ของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เป็นองค์เดียวกันกับพระอวโลกิเตศวร โพธิสัตว์ในภาษาสันสกฤต มีกำเนิดจากพระสูตรมหายานของอินเดีย และได้ผสมผสานกับความเชื่อถือดั้งเดิมของชาวจีน เป็นตำนานเกี่ยวกับเรื่องพระธิดาเมียวซ่าน จึงเกิดเป็นเจ้าแม่กวนอิมโพธิสัตว์ในภาคสตรีขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความอ่อนโยนและแสดงถึงความเมตตากรุณาให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์เมื่อไปโปรดพวกที่โหดร้ายใจอำมหิตก็จะแปลงกายเป็นเทพที่มีร่างกายสูงใหญ่ หน้าตาครุร้าย แต่ถ้าไปโปรดในหมู่ผู้หญิงก็จะแปลงกายเป็นหญิงที่สวยงามที่สุดและมีเสน่ห์มากที่สุด ถ้าไปโปรดคนที่มีอำนาจในหมู่พระยามหากษัตริย์ก็จะแปลงกายเป็นเจ้าชายผู้สูงศักดิ์หรือผู้มีอำนาจที่มากกว่า จึงโปรดสัตว์ได้ผล เจ้าแม่กวนอิมโพธิสัตว์เป็นปางหนึ่งของพระอวโลกิเตศวรแสดงถึงความรักที่มีต่อทุกคนชั้น

ชาวไทยเชื้อสายจีนในเมืองไทยรู้จักและนับถือเจ้าแม่กวนอิม (กวนอิมเนี้ย) มากที่สุดองค์หนึ่งในบรรดาสังค์สิทธิ์ของจีน เนื่องจากเจ้าแม่กวนอิมมีจิตเมตตาสูงไม่สนใจลาภ ยศ สรรเสริญใดๆ จึงจัดสร้างตัวแทนเจ้าแม่กวนอิม ออกมาบูชาหลายรุ่นหลายแบบ เพื่อเป็นสิริมงคลกับตนเองและครอบครัว

ภาพที่ 13
เจ้าแม่กวนอิมลือปุยเนี้ยเนี้ย
ปางประทานพรนั่งบนดอกบัว

5. ศาลเจ้าไต้ซงกง

หลวงปู่ไต้ซงกง ถือกำเนิดที่ประเทศจีน เมื่อ พ.ศ.1582 สอบได้ระดับ “จีนลือ” เคยรับราชการ เป็นนายอำเภอเมืองเซียวเฮง หลังจากนั้นได้ออกบวชเป็นภิกษุ ได้ปฏิบัติธรรม และเผยแพร่คำสอน พระพุทธศาสนาเป็นที่เคารพเลื่อมใสอย่างกว้างขวาง ท่านเป็นนักพัฒนา รวมทั้งงานสังคมสงเคราะห์ ช่วยเหลือราษฎร ทำให้เป็นที่เลื่อมใสเคารพศรัทธาแก่พุทธบริษัททั่วไป เล่ากันว่าในช่วงที่เกิดภัยธรรมชาติ เกิดทุพภิกขภัยและโรคระบาด ผู้คนอดอยากและล้มตายจำนวนมาก หลวงปู่ไต้ซงกงและสานุศิษย์ และผู้มีจิตศรัทธาได้ออกมาช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ โดยการเก็บศพผู้ยากไร้ไปฝัง จัดตั้งโรงทาน แจกยารักษาโรค และกุศลอันยิ่งใหญ่ในการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำมหายกย้อเจียง ในตำบลฮั่วเฟ็ง เพื่อให้ประชาชนได้ข้ามปากโดยปลอดภัย ทำให้เป็นที่ศรัทธาจนได้รับยกย่องให้เป็นอริยสงฆ์ที่มากด้วยเมตตา

2. การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบของศาลเจ้า พิธีกรรม ศาสนา และความเชื่อ จากการสำรวจศาลเจ้า

2.1 ความเปลี่ยนแปลงในเชิงรูปแบบของศาลเจ้า

1. ศาลเจ้าแม่กวนอิมลือปุยเนี้ยเนี้ย (อาเนี้ยเก็ง)

มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมด้วยการตั้งศาลตายายไว้ภายในศาลเจ้าจีน ซึ่งศาลตายานี้ตั้งขึ้นหลังจากการสร้างศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง แต่ตามคนเฝ้าศาลเจ้าแห่งนี้ไม่สามารถให้คำตอบได้ว่าศาลตายานี้ตั้งขึ้นเพราะเหตุใดเพราะศาลเจ้าแห่งนี้มีประวัติการสร้างที่ยาวนานมาก และเป็นเพียงศาลเจ้าเล็กๆ ในชุมชนจึงทำให้มีข้อมูลไม่ชัดเจนจากการสันนิษฐานอาจเป็นเพราะในชุมชนนี้อาจมีบุคคลที่ทำประโยชน์แก่คนในชุมชนนี้ เมื่อเสียชีวิตก็มีการตั้งศาลให้เป็นที่ระลึก

ภาพที่ 14
ศาลตายายที่ตั้งอยู่ภายในศาลเจ้าจีน

2. ศาลเจ้าพ่อเสือ

ศาลเจ้าแห่งนี้คนจีนเรียกว่าศาลเจ้า “เสียนเทียนซังตี้” แต่คนไทยเรียก “ศาลเจ้าพ่อเสือ” เนื่องจากเรื่องราวตำนานของเจ้าพ่อเสือที่ชาวบ้านย่านนี้เล่าขานนั้น เชื่อมโยงกับหลวงพ่อร่วง วัดมเหยงคณ์ (วัดมเหยงคณ์) ด้วยสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องชาวไทยและชาวจีน ในละแวกนี้ที่มีมาช้านาน จึงมีการเรียกชื่อศาลเจ้าเป็นชื่อแบบไทย

2.2 ความเปลี่ยนแปลงในเชิงความเชื่อ ศาสนา และพิธีกรรม

2.2.1 ความเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ

1. ศาลเจ้าเล่าปุนเถ่ากง

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับศาลปุนเถ่ากงนั้น การสร้างศาลปุนเถ่ากงเป็นเหมือนกับการสร้างศูนย์รวมขวัญกำลังใจของชุมชน เพราะลักษณะของท่านเป็นเทพประจำชุมชน เมื่อชาวจีนโพ้นทะเลมาอยู่ไทยระยะแรก ภาษาไทยก็ฟังไม่รู้เรื่อง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็แตกต่างไปจากเดิม สำหรับเมืองไทย ปุนเถ่ากงน่าจะมาก่อน ตี้จู้เอี้ย - เทพเจ้าของที่ดิน (เทียบได้กับเจ้าที่ หรือผีบ้านผีเรือน) เพราะในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่คนจีนจะเช่าหรือเช่าบ้านอยู่ชั่วคราวมากกว่าซื้อขาด เพราะมีความตั้งใจเสมอว่าจะต้องกลับบ้านที่เมืองจีน จึงมีแต่ปุนเถ่ากงเป็นเทพประจำเจ้าของชุมชน แต่เมื่อจีนประกาศเป็นคอมมิวนิสต์ และปิดประเทศจึงต้องลงหลักปักฐานซื้อบ้านเป็นของตัวเอง จึงเริ่มตั้งตี้จู้เอี้ยหากหลายบ้านตั้งหิ้งบูชาปุนเถ่ากงในบ้านร่วมด้วย จะแบ่งเจ้าจู้ธูปจากกระถางศาลปุนเถ่ากงในชุมชนมา

ต่อมาเมื่อประมาณ 30-40 ปีก่อน เยาวราช สำเพ็ง เริ่มอยู่กันหนาแน่น ผู้คนจำนวนหนึ่งย้ายออกไปอยู่รอบนอก แถวห้วยขวางเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีชุมชนจีนเกิดขึ้น ทั้งร้านค้าและบ้านเรือนอยู่เรียงติดกันในซอย วันหนึ่งเกิดไฟไหม้ขึ้น เกิดกิจกรรมของคนในชุมชน มีการเรียกริเงินซื้อเครื่องดับเพลิงเล็กๆสำหรับชุมชน มีการทำบุญเลี้ยงพระ พอทำไปสัก 2-3 ปี มีเงินเหลือก็จะจบลงด้วยการสร้างศาลปูนถ้ำกึ่ง หรือแม่แต่ในเยาวราช สำเพ็งทุกซอยมีปูนถ้ำกึ่ง เมื่อมีการสร้างอาคารพาณิชย์มาชุดหนึ่งคนที่อยู่ก็ตั้งศาลปูนถ้ำกึ่งเล็กๆ เมื่อซอยหรืออาคารพาณิชย์มีการขายเพิ่มออกไป ก็มีศาลปูนถ้ำกึ่งแห่งใหม่เพิ่มขึ้นด้วย ตั้งเสียได้กล่าวว่า “แต่วันนี้ชุมชนต่างๆไม่ค่อยมีการสร้างศาลปูนถ้ำกึ่งเพิ่มอีกแล้ว คนจีนเมื่อสร้างบ้าน หรือย้ายบ้านใหม่ ไม่ค่อยตั้งหิ้งปูนถ้ำกึ่งในบ้านอีกแล้ว เพราะคุ้นเคยกับสภาพบ้านเมือง วัฒนธรรม และสังคมไทย ลูกหลานจีนโพ้นทะเลไม่ได้รู้สึกแปลกแยก หรือเป็นคนแปลกหน้าอีกต่อไป เพราะปูนถ้ำกึ่งท่านได้ช่วยให้เราผ่านช่วงเวลานั้นมาแล้ว” (เสี้ยวจิว 2554: 127-129)

2. ศาลเจ้าพ่อเสือ

ศาลเจ้าพ่อเสือเป็นศาลเจ้าที่ผสมผสานระหว่างศาสนาเต๋า กับพุทธมหายาน และหินยาน โดยภายในศาลเจ้ามีทั้งเทพเจ้าของเต๋า และพระพุทธรูปอยู่ภายในศาลเจ้าด้วย

ภาพที่ 15
พระพุทธรูปของศาสนาพุทธ

ภาพที่ 16
เทพเจ้าตัวเหล่าเอี้ยของศาสนาเต๋า

3. ศาลเจ้าแม่กวนอิมลือปุยเนี้ยเนี้ย (อาเนี้ยเก็ง)

จากการได้สำรวจภายในศาลเจ้าพบว่าศาลเจ้าจีนแห่งนี้นอกจากมีเทพเจ้าจีนแล้วยังมีพระพุทธรูปตั้งอยู่ภายในศาลด้วย ซึ่งเป็นเพราะว่าศาลเจ้าแห่งนี้อยู่กลางชุมชนที่มีทั้งคนไทยและคนจีนอยู่ร่วมกัน แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของไทยและจีน โดยผู้ที่ศรัทธา มาไหว้ที่ศาลเจ้าก็ไม่ใช่แต่ชาวจีนเท่านั้น แต่จะมีคนไทยเป็นจำนวนมากเข้าไปกราบไหว้ด้วย

ภาพที่ 16
พระพุทธรูปในศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง

4. ศาลเจ้าไต้ฮงกง

ภายในศาลเจ้าไต้ฮงกงมีการตั้งพระพรหมไว้ด้านนอกคู่กับพระพุทธรูป ซึ่งเป็นการผสมผสาน ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูไว้ในศาลเจ้าด้วย

2.2.2 ความเปลี่ยนแปลงในด้านพิธีกรรม

1. การกินเจ

คนรุ่นใหม่เข้าร่วมกินเจมากขึ้นเพราะกระแสการกินอาหารเพื่อสุขภาพ จึงทำให้หันมากินเจกัน เพราะอาหารเจนอกจากจะไม่มีเนื้อสัตว์แล้ว ยังสามารถทำเป็นอาหารเพื่อสุขภาพได้อีกด้วย ซึ่งในช่วง เทศกาลกินเจที่ศาลเจ้าไต้ฮงกงมีคนเข้าร่วมเยอะขึ้น

และในปัจจุบันมีการทำอาหารเจดัดแปลง หมายถึง อาหารเจที่ผลิตหรือมีวัตถุดิบมาจากของเจ ทุกอย่างถูกต้องตามหลักการทุกอย่างแต่ปรับปรุงดัดแปลง ตกแต่งเพิ่มเติมให้มี รูป รส กลิ่น เหมือนกับ เนื้อสัตว์ทุกอย่าง เช่น ข้าวมันไก่เจ ก๋วยเตี๋ยวเป็ดเจ ขาหมูเจ และอื่นๆอีกมากมายเหมือนอาหารทั่วไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนในปัจจุบันเข้าร่วมพิธีตามกระแสสังคม โดยไม่ได้นึกถึงหลักการของพิธีกรรมจริงๆ เพราะพิธีกรรมกินเจมีจุดประสงค์ให้ทุกคนที่เข้าร่วมชำระกายใจให้บริสุทธิ์ละเว้นจากการฆ่า และรับประทานเนื้อสัตว์ จึงไม่ควรยึดติดกับรูป รส กลิ่นของเนื้อสัตว์ด้วย แต่ผู้ที่เคร่งในพิธีกรรมจริงๆ

ก็จะทานแต่ผัก และในศาลเจ้าเองก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงนำเอาอาหารเจดัดแปลงไปประกอบอาหาร เพื่อแจกจ่ายในโรงเจ

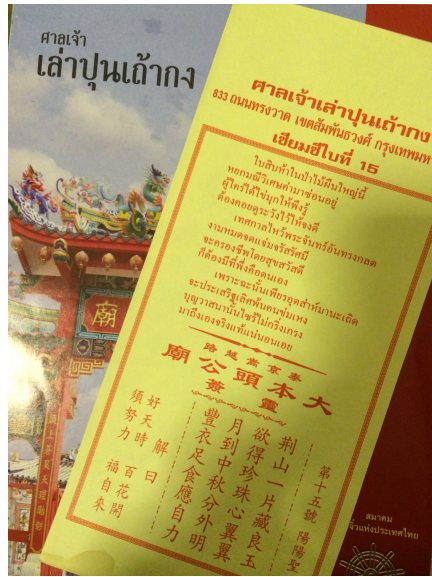
2. ตรุษจีน

ด้วยตรุษจีนในประเทศไทยเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป พิธีกรรมค่อยๆ หดสั้น และรวบรัดมากขึ้น ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจจะมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจที่บีบรัด แต่อีกส่วนหนึ่งเกิดจาก ลูกหลานจีนยุคใหม่เริ่มไม่ค่อยเห็นความสำคัญของประเพณีตรุษจีน และบางคนถึงกับไม่คิดรับช่วง ประเพณีนี้มาปฏิบัติต่อ ในรุ่นของตนเองความเปลี่ยนแปลงที่ว่ามันนับว่าเป็นห่วงสถานภาพของ ประเพณีที่สืบทอดมายาวนานหลายพันปี อาจจะเสื่อมถอยและขาดผู้รับช่วงต่อได้

เทศกาลนี้แพร่หลายในไทยมาช้านาน จนคนไทยก็พลอยไหว้ตามไปด้วย อย่างที่ศาลเจ้าพ่อเสือ ก็มีพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จไปเนื่องในวันตรุษจีน และยังมีการทำพิธีกรรมที่เรียกว่า กังจูเที่ยง เป็น พิธีกรรมที่นิยมทำหลังวันตรุษจีน พิธีนี้เป็นพิธีของศาสนาพุทธมหายาน เป็นการสวดบูชาพระรัตนตรัย และเหล่าเทพธรรมาบาล เพื่อให้อำนาจอวยพรสิ่งที่เป็นมงคลให้เกิดขึ้นกับตัวในปีใหม่ (ตรุษจีน) จะเห็นว่าในศาลเจ้าพ่อเสือมีการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานพิธีกรรมทางศาสนาอย่างชัดเจนเพราะศาล เจ้าพ่อเสือเป็นของศาสนาเต๋า แต่ก็มีการทำพิธีกรรมแบบพุทธมหายาน

3. การเลี่ยนเสียง

ก่อนหน้านี้คำทำนายเขียนเป็นภาษาจีนไว้บนแผ่นไม้เนื้อแข็ง หรือผนังศาลเจ้า คนไทยต้อง อาศัยผู้รู้ภาษาจีนอ่านและแปลให้ฟัง ต่อมาได้มีการริเริ่มแปลเสียงภาษาจีนเป็นภาษาไทย ใบเสียงซี ของจีนโบราณจัดสัดส่วนเป็น 4 ประเภทคือ ดีเลิศ ดี ปานกลาง และ ไม่ดี ใบเสียงซีที่แปลเป็นร้อยกรอง ไทย และได้มีการผสมผสานพุทธปรัชญาไว้ด้วย เสียงซีจึงเป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่คนไทยรับจากจีน อย่างเช่น ในศาลเจ้าเล่าปุนเล่าก่งก็มีการแปลเสียงซีจากภาษาจีนแต่จัดให้เป็นภาษาไทยเพื่อให้คนไทย ที่เข้าไปเสียงซีได้อ่านอย่างสะดวก เสียงซีที่ศาลเจ้าเล่าปุนเล่าก่งมีอายุร้อยปีเศษ

ภาพที่ 18
ใบเขียนสีของศาลเจ้าเล่าปุนเต้ากง

สรุปผลการศึกษา

ศาลเจ้าเป็นสถานที่ที่ชาวจีนโพ้นทะเลได้ร่วมกันก่อตั้งขึ้นคนเหล่านี้เมื่ออพยพโยกย้ายถิ่นฐานจากบ้านเดิมไปแล้วคนเหล่านี้ต่างก็ปรารถนาที่จะได้รับการคุ้มครองจากเทพเจ้า ที่จะบันดาลให้พวกเขามีชีวิตอยู่อย่างผาสุกในต่างแดน ดังนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จึงได้สร้างศาลเจ้าจีนขึ้นให้เหมือนกับที่มีในบ้านเกิดเดิมของตน จึงทำให้มีความเป็นอัตลักษณ์ของศาลเจ้าจีนแต่เมื่อศาลเจ้าจีนนั้นๆ ได้ถูกสร้างขึ้นในประเทศไทย ต่อมาเกิดความผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างไทยกับจีนจึงทำให้ศาลเจ้าจีนมีการผสมผสานความเป็นไทยเข้ามา เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบ ความเชื่อ และพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นการตั้งศาลเจ้าที่ไทยในศาลเจ้าจีน การเรียกชื่อเทพเจ้าเป็นชื่อไทย การตั้งพระพุทธรูปในศาลเจ้าจีน พิธีกรรมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าศาลเจ้าจีนถึงแม้ว่าจะอยู่ต่างแดน ก็สามารถปรับตัวและผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ได้ ศาลเจ้าจีนจะมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับชุมชนและสังคมที่ตั้งอยู่ แต่ศาลเจ้าจีนก็ยังดำรงความเป็นอัตลักษณ์ของรูปแบบไว้ได้ มีเพียงไม่กี่ศาลที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมไทยเข้าไปอยู่ภายในศาลเจ้าจีน แม้ว่าจะมีการเพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนเข้าไปเล็กน้อย ก็มิได้ทำให้เกิดเป็นความขัดแย้งแต่อย่างใด เพราะไม่เพียงแต่ชาวจีนเข้าไปกราบไหว้ แต่ยังมีชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยที่ไม่ได้มีเชื้อสายจีนเข้าไปกราบไหว้ด้วยเหมือนกัน อีกทั้งยุคสมัยสังคมที่เปลี่ยนไปจึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด บางศาลเจ้ามีความเก่าแก่มากทำให้ไม่มีข้อมูลที่ชัดเจน คนรุ่นใหม่จึงไม่รู้ถึงความเป็นมาที่แท้จริง รู้เพียงแค่คำเล่าขานที่สืบทอดกันมา พิธีกรรมบางอย่างที่มีความซับซ้อนก็ถูกปรับเปลี่ยนให้ง่ายขึ้นและมีการแกะกระแสดังคมมากขึ้นถึงจะเป็นที่สนใจของคนยุคใหม่

บรรณานุกรม

กุลศิริ อรุณภักย์. ศาลเจ้าศาลจีนในกรุงเทพฯ. นนทบุรี : มิวเซียมเพรส, 2553.

ถ้วน ลีเซิง. ประวัติศาสตร์ไทยในทัศนะของชาวจีน พลิกค้นตระกูลไทย. กรุงเทพฯ :
เคล็ดไทย, 2529.

ถ้วน ลีเซิง และบุญยิ่ง ไร่สุขศิริ. ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : ศ็องสยาม, 2543.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. วิถีจีน. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2546.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. ศาลเจ้า, เอกสารประกอบคำบรรยาย.

เสี่ยวจิ๋ว, นามแฝง. ตัวตนคนแต่จิ๋ว. กรุงเทพฯ : มติชน, 2554.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. วิถีจีน-ไทยในสังคมสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2550.

สังคีต จันทนะโพธิ. คนจีนผู้ชีวิตำนานเสื่อผืนหมอนใบ. กรุงเทพฯ : อนิเมทกรุ๊ป, 2554.

สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. สำเพ็ง: ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : เลค แอนด์
ฟาวด์เท่น ฟรันท์ดิง, 2549.